

aan het zendingsonderwijs subsidie te verlenen en twee jaar later, in 1851, werd in Soerakarta de eerste kweekschool voor inheemse onderwijzers opgericht. Nadien ontstonden krachtens een beslissing van de minister van koloniën die in 1862 als beginsel had aangegeven dat alle inheemse kinderen lager onderwijs moesten krijgen, de eerste geheel door het gouvernement gefinancierde lagere scholen, de z.g. standaard-scholen, waar in de lands- of streektaal onderwijs werd gegeven; in 1866 telden zij ca. zestienduizend leerlingen. Deze scholen bleken te duur – zij werden een kleine dertig jaar later gesplitst in tweede klas-scholen met een drie- en eerste klas-scholen met een vijfjarige cursus. Op de tweede klas-scholen vond het onderwijs louter in de lands- of streektaal plaats. Naast de openbare tweede klas-scholen kwamen er ook confessionele, vooral in de gekerstende streken: de Minahassa, Ambon, Flores en (op Sumatra) de Bataklanden; zij telden in 1900, toen er op de openbare tweede klas-scholen ruim zestigduizend leerlingen waren, bijna veertigduizend leerlingen. In '20 werden de tweede klas-scholen door bijna driehonderdzestigduizend kinderen bezocht, maar in '40 nog maar door tienduizend – hun plaats was toen door een ander type school ingenomen: de *desa*- of volksschool, waarover straks meer.

Op de eerste klas-scholen, een voortzetting van de standaard-scholen, vond het onderwijs meer en meer in het Nederlands plaats. Zij werden, evenals de standaard-scholen, vooral bezocht door de kinderen uit de bovenlaag van de inheemse samenleving, met inbegrip van de zonen van de inheemse vorstengeslachten en van de aristocratie: het was wenselijk dat zij, die in contact zouden treden met de ambtenaren van het Nederlands Binnenlands Bestuur, zich een goede kennis van het Nederlands eigen zouden maken. In 1914 kregen die eerste klas-scholen een cursusduur van zeven jaar en toen werd tevens bepaald dat er van de aanvang af in het Nederlands onderwijs zou worden gegeven; zij werden herdoopt tot 'Hollands-Inlandse scholen' – deze telden een jaar later ca. drie-en-twintigduizend leerlingen (van wie ca. drieduizend bijzondere scholen bezochten); in 1940 waren er ca. acht-en-zestigduizend leerlingen (van wie ca. vier-en-twintigduizend bijzondere scholen bezochten). Speciaal deze Hollands-Inlandse scholen genoten de belangstelling van inheemse ouders: bij kinderen die die scholen bezochten, bestond niet het gevaar dat zij in de schooljaren van het inheemse milieu zouden vervreemden en bovendien werd het einddiploma van de Hollands-Inlandse scholen in '21 gelijkgesteld aan het z.g. klein-ambtenaarsdiploma, hetgeen betekende dat wie zulk een school met succes doorlopen had, benoembaar was in (zij het lage) betrekkingen bij de overheid. Veelal